

Dubravka Čengić

Povijesni arhiv Zagreb
Opatička 29
Zagreb

POREZNA SLUŽBA U GRADU ZAGREBU 1850 – 1945. GODINE

UDK 930.253:351.713
351.713 (497.5 Zagreb) "1850/1945"

Stručni članak

Porezi su oduvijek bili osnovno i glavno vrelo prihoda, kako države tako i drugih nižih upravnih organa. Ovaj je rad nastao sa željom da se i nešto više kaže o porezima, poreznoj službi uopće, a posebno u gradu Zagrebu. Težište je na najznačajnijoj skupini poreza, a to su neposredni porezi. Razlog je u tome, što su od njih i država i gradska uprava imale najveću novčanu korist. Zbog toga su se oni najredovitije raspisivali, skupljali i bilježili. Uz njih su gradske vlasti raspisivale i svoje posebno podavanje – prirez, a to je zapravo "porez na porez". Visina ovoga se mijenjala i ovisila je o potrebama grada, u ovom slučaju grada Zagreba.

U članku se nije ulazilo u detaljno razmatranje ustrojstva porezne službe, ali je ipak naznačeno njezino djelovanje i značenje u gospodarstvu grada Zagreba.

Porez je dio dohotka ili imovine koji država uzima od fizičkih i pravnih osoba za pokriće svojih rashoda, a bez obavljanja neke protuusluge. Značajke poreza su stoga, da je to prisilno davanje bez specijalne protučinidbe.

Porezi se dijele na izravne – neposredne ili direktne i neizravne – posredne ili indirektne. Izravni ili direktni naplaćuju se izravno od poreznog obveznika i pri tome uzimaju u obzir, više ili manje, njegovu gospodarsku snagu. Neizravni ili indirektni porezi ne razrezuju se prema poreznoj snazi poreznog obveznika, već se ova određuje

prema potrošnji dobara ili korištenju nekih usluga, a to ima za posljedicu povišenje cijena.

Najpoznatiji neposredni porezi su:

1. porez na prihod od zemljišta – zemljarina;
2. porez na prihod od zgrada – kućarina;
3. porez na prihod od poduzeća, radionica i samostalnog zanimanja – tečevina;
4. porez na rente;
5. porez na dobitak poduzeća obveznih na javno polaganje računa – društveni porez;
6. porez na prihod od nesamostalnog rada i zanimanja – službenički porez.

1. Porez na prihod od zemljišta – *zemljarina*

Predmetom zemljarine je svako zemljište na području države, koje se može poljoprivredno iskorištavati bez obzira na to da li se iskorištava ili ne. Zemljišta koja su predmetom zemljarine dijele se po vrsti obrade u sedam grupa, a svaka od ovih opet na osam razreda. Porez se razrezuje po katastarskom čistom prihodu proračunatom po površini, po vrsti obrade – kulturi i po kakvoći zemljišta – bonitetu.

2. Porez na prihod od zgrada – *kućarina*

Predmetom kućarine su sve kuće na području države, namijenjene za stanovanje ili za koju drugu trajnu upotrebu. Ovaj se porez razrezuje po čistom prihodu kuće, a to je onaj iznos stvarne ili procijenjene godišnje najamnine, koji ostaje nakon odbitka troškova za uzdržavanje, upravu i amortizaciju kuće. Kućarinu plaća onaj koji kuću drži kao svoju – kod plodouživanja plodouživalac, a kod nasljednog zakupa nasljedni zakupac. Kućarina tereti posjed kuće, pa se na prihod kuće i razrezuje i služi kao jamstvo za naplatu poreza. Kuće su unesene u katastar kuća.

Kućarina se dijeli na onu po najmu – najamnica, koja se plaćala kada se izdavala najmanje polovica kuće i prostora za stanovanje pod zakup, te po razredima – razredna kućarina, koja se plaćala prema broju prostorija za stanovanje.

3. Porez na prihod od poduzeća, radionica i zanimanja – *tečevina* ili *tecivarina*

To je porez na trgovinsko poslovanje i svako samostalno zanimanje kojem je cilj zarada, a obavlja se na teritoriju države. Predmeti tečevina se dijele na četiri razreda. Porez plaćaju glava obitelji i svi članovi kućanstva stariji od 16 godina.

Osnovica tečevine ili tecivarine je jednogodišnji čisti prihod poduzeća, radionice i zanimanja postignut u prethodnoj poslovnoj godini.

4. Porez na rente

Predmetom ovog poreza je svaki prihod (u novcu ili naturi) koji potječe iz imovinskih predmeta ili prava, a ne podliježe niti jednom drugom poreznom obliku neposrednih poreza. Predmetom ovog poreza smatraju se osobito kamate i renta od obveznica, kamate od uloga na štednju, kamate od rente, osobne rente, najamnine i zakupnine.

5. Porez na dobitak poduzeća obveznih na javno polaganje računa – društveni porez

Predmetom gore navedenog poreza su ona poduzeća koja su po zakonu ili svojim pravilima obvezna na javno polaganje računa. Porezna osnovica je proračun dobitka jedne godine prema stanju koje pokazuje zaključni račun sastavljen za proteklu poslovnu godinu.

6. Porez na prihod od nesamostalnog rada i zanimanja – službenički porez

Predmetom ovog poreza je svaki prihod od nesamostalnog rada i zanimanja proistekao ili neposredno iz same službe, ili iz prava koje je dano zvanjem i položajem. Predmetom ovoga poreza su plaće i mirovine.

Svi ovi gore navedeni porezni oblici plaćali su se preko poreznih knjžica.

Među najčešće posredne poreze ulaze:

1. takse
2. trošarine

1. Takse se smatraju zgodnim sredstvom da se raznim prigodama povećavaju državni prihodi. One se zato primjenjuju bez obzira na stvarno uzrokovan trošak države. Najčešće se naplaćuju na sve pravne poslove, pismene svjedodžbe i uvjerenja, te na sve pismene predstave koje se podnose organima vlasti. Takse se naplaćuju u vidu biljega, koji se poništavaju na samom predmetu.

2. Trošarine se naplaćuju na proizvode u slobodnom prometu (proizvedene u zemlji ili uvezene). Najčešće se naplaćuju na šećer, kavu, alkoholna pića, plin, kvasac, benzin i dr. Ako je trošarina naplaćena, to se potvrđuje trošarinskim pečatom na proizvodu ili ambalaži.

Proučavajući razvoj poreznog sustava u razdoblju od 1850. do 1945. godine, uočava se da se javljaju i drugi porezni oblici, ali su ovdje navedeni samo oni koji se najčešće ili gotovo redovito u ovom razdoblju ubiru.

Razvoj porezne službe u ovom razdoblju doživljavao je niz organizacijskih promjena, a sve su one bile vezane uz promjene u razvoju javne uprave. Početke bilježimo u 1850. godini (od 12. lipnja) s novom upravnom organizacijom Hrvatske i Slavonije.¹

Po istoj su Krunovine bile podijeljene na šest županija: Zagrebačku, Varaždinsku, Križevačku, Riječku, Osječku i Požešku. Županijama je upravljala županijska vlast na čelu s velikim županom, kojeg je imenovao kralj. Županijske vlasti su bile podčinjene banskoj vladi, a dijelile su se na kotareve. Tako je Zagrebačka županija imala šest kotareva: Zagreb, Samobor, Sv. Ivan Zelina, Sisak, Jastrebarsko i Kravarsko. Na čelu kotareva su bili podžupani. Novi kotarevi ili podžupanije više nemaju sudbenu funkciju, nego postaju prvostupanski upravni organi.

Izdavanjem tzv. Silvestarskog patenta od 31. prosinca 1851. godine² uvedena je u apsolutističkoj monarhiji stroga centralizacija. Tada je osnovano i C. kr. namjesništvo u Zagrebu³ po kojem su Kraljevine Hrvatska i Slavonija činile jedinstveno upravno područje i dijelile se na pet županija, a svaka županija opet na kotareve. Županija zagrebačka imala je 14 vanjskih i jedan gradski kotar.

Grad Zagreb bio je neposredno podređen Namjesništvu. Ovi kotarevi, koji su izvršavali upravnu i sudsku vlast, nazivali su se mješoviti kotarski uredi.

Namjesništvo je bilo vrhovna upravna vlast u oblasti krunovine za one poslove koji su mu dodijeljeni u nadležnost, npr. za poslove političke i redarstvene uprave, bogoštovlja i nastave, trgovine i obrta i dr. U financijskim pitanjima Namjesništvo je također obavljalo neke poslove: oprost od dugovanja, otpisi i sl., ali pritom su bili ovisni od prethodne suglasnosti zemaljske financijalne vlasti.

Županije su u doba Bachova apsolutizma bile posredni upravni organi između Namjesništva i kotareva. Bile su podređene Namjesništvu, osim u pitanjima izravnog poreza, u kojem slučaju su bile podređene zemaljskoj poreznoj vlasti.

Kotarski uredi su u oblasti financija bili financijalna vlast u poreznim poslovima i nadzorna vlast za porezne urede na svom području.

U to vrijeme i u gradu Zagrebu radi porezni ured, koji se javlja pod imenom Porezni ured zagrebački ili Car. kr. porezni ured u Zagrebu.⁴

---

¹ I. Beuc, Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj 1527-1945, Zagreb 1969, str. 151.

² I. Beuc, nav. dj., str. 154.

³ I. Beuc, nav. dj., str. 155.

⁴ Gradsko poglavarstvo Zagreb, Urudžbeni zapisnici 1860-1866.

Na temelju Hrvatsko-ugarske nagodbe zajednički poslovi Hrvatske i Ugarske bili su, između ostalih, i financijalni poslovi i to: porezni sustav i porezi uopće, proračuni i zaključni računi zajedničkih troškova, državni dugovi i imovina, novčarstvo, bankarstvo, državni i trgovački ugovori, krediti, osiguranja i carine.⁵ (Prilog br. 1)

Nagodba će imati za posljedicu reorganizaciju financijalne uprave, koja je provedena Zak. čl. XVIII. iz 1889. godine, zajedničkog Hrvatsko-ugarskog sabora. Po tom zakonskom članku u Hrvatskoj i Slavoniji postojalo je sedam financijalnih ravnateljstava. Financijalno ravnateljstvo u Zagrebu imalo je prema zak. čl. XXX. iz 1868. godine poseban položaj, koji je zak. čl. XXVIII. iz 1889. godine ostao nepromijenjen. Ovo je ravnateljstvo imalo tzv. "tekući značaj", kao i ostalih šest ravnateljstava, a osim toga imalo je prema ovim ravnateljstvima "nadzorni djelo-krug". Unutar svakog financijalnog ravnateljstva djelovali su kraljevski porezni uredi, koji su mu bili podređeni neposredno, a posredno Kr. ministru financija.⁶

Čim je Zak. čl. XXVIII. iz 1889. godine stupio na snagu, prestao je dotadašnji ustroj financijalnog ravnateljstva te rad dotadašnjih poreznih nadzornika i ureda za odmjeru pristojbi, a sve te poslove će od tada obavljati novoosnovana financijalna ravnateljstva, dok će odmjerne pristojbi preuzeti kr. porezni uredi.

Kraljevski porezni uredi posluju u prvom redu kao državne blagajne svih izvora državne uprave za priznavanje i izdavanje, okružna su skladišta biljega, rukuju financijalnim položima i erarskim globama. U njihovoj su nadležnosti knjiženja i očevidnosti neposrednih poreza po općinama, preuzimanje državnih daća neposredno (od veleposjednika) i posredno (od općina), rukovanje, preuzimanje i pohranjivanje novca, vrijednosti i materijala (depozit jamčevina).

Utemeljenjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca došlo je do novih promjena u upravi. Godine 1919. (26. veljače) osnovana je Delegacija Ministarstva financija za Hrvatsku, Slavoniju i Međimurje u Zagrebu.⁷ Delegacija je bila nadređeni organ svim financijalnim uredima u pokrajinama, pa je tako bila nadležna da ih nadzire, pazeći da se poštuju zakonski propisi, davala im je naloge te odlučivala u drugom stupnju protiv svih rješenja i naloga nižih financijalnih organa. Imala je pravo ukidati dvostruko oporezivanje, ispravljati krivo odmjerena porezna zaduženja, brisati ne-utjerive porezne zaostatke, vraćati protuzakonito utjerane poreze, pristojbe, daće, novčane kazne i dr. Pod Delegaciju neposredno potpadaju financijalna ravnateljstva, pa tako i Financijalno ravnateljstvo u Zagrebu. (Prilog br. 2)

⁵ I. Žigrović-Pretočki, Upravno pravo Kraljevina Hrvatske i Slavonije s obzirom na ustav, Zagreb 1911, str. 61-75.

⁶ I. Žigrović-Pretočki, nav. dj., str. 62.

⁷ Narodne novine, br. 90, 17. travanj 1919.

30. svibnja 1919. donesena je Uredba o privremenom ustanovljenju i organizaciji Financijalnog Upravnog Suda za Hrvatsku, Slavoniju, Međimurje i Rijeku sa sjedištem u Zagrebu. Sud je bio nadležan za konačno rješavanje sporova u pogledu poreza i pristojbi odmjerenih do kraja 1918. godine, a trebao je djelovati sve dok se svi sporovi ne riješe.⁸ Dana 22. siječnja 1922. donesen je Zakon o ustanovljenju i organizaciji Financijalnog Upravnog Suda za Hrvatsku, Slavoniju, Međimurje i Rijeku.⁹

Donošenjem Zakona o oblasnoj i kotarskoj samoupravi, u krug poslova kotarske oblasne samouprave ulazile su i oblasne financije i to: utvrđivanje oblasnog proračuna, raspolaganje oblasnim dadžbinama, koje se na osnovi zakona daju oblastima za pokriće oblasnih rashoda. Prihodima i rashodima, blagajnom i računovodstvom rukuje šef Oblasne Financijske Uprave. Ovaj zakon stupio je na snagu 26. travnja 1927. godine.¹⁰

Uredbom od 9. listopada 1928. o organizaciji financijalne struke i službe,¹¹ pod Ministarstvom financija stoje neposredno financijalne direkcije, koje obavljaju financijalnu upravnu vlast na svom području. Njima su u poslovima porezne, taksene i blagajničke službe podređene porezne uprave. Ova uredba određuje i nadležnosti poreznih uprava, a teritorijalnu nadležnost i broj poreznih uprava određuje ministar financija. Po ovoj Uredbi nadležnosti poreznih uprava su sljedeće:

1. U računovodstveno-blagajničkom pogledu, obavljaju sve isplate iz državnih proračuna po nalogima odjeljenja financijalnih direkcija za Državno računovodstvo iz prikupljenih svota na svom teritoriju. Nadalje, podnose financijalnim direkcijama račune o prikupljenim prihodima i izvršenim rashodima. Šalju joj sve dokumente na osnovi kojih su isplate izvršene. Primaju od svih državnih nadležstava depozite, koje čuvaju do rasprave o depozitu, a tada će deponirane svote, po naređenju naredbodavca izdati.

Viškove prikupljenog novca, preko iznosa potrebnog za tekuće rashode, šalju blagajnicima Financijske direkcije. Izvršavaju sva naređenja koja dobiju kao računovodstveno-blagajnički organ od Financijske direkcije, Odjeljenja za Državno računovodstvo odnosno od Generalne direkcije Državnog računovodstva.

2. U poreznom pogledu obavljaju redovita izvršenja svih podavanja za razne poreze. Prikupljaju porezne prijave i sve podatke za razrez državnih dadžbina. Razrezuju porez i prikupljaju državne prihode, ako to nekom drugom nije dano u

---

⁸ Zbornik zakona, uredaba i naredaba, Zagreb 1922, 130.

⁹ Službene novine, br. 167, 1922, XXVII 29.

¹⁰ Zbornik zakona, uredaba i naredaba, 1927, 344.

¹¹ Službene novine, br. 244, 20. listopad 1928, 1144.

nadležnost. Naplaćuju samoupravne i komorske prireze, ako im je to stavljeno u dužnost posebnim zakonom. U prvom stupnju rješavaju o svim predmetima. Sklapaju porezne račune i predaju ih Financijskim direkcijama, zatim sklapaju račune po samoupravnim kotarskim proračunima. Rješavaju sporove egzekutivnog postupka, obavljaju i ostale poslove koji su im po zakonu stavljeni u dužnost.

Godine 1929. (1. siječnja) ukidaju se sve kotarske financijske uprave i porezni uredi. Rješenjem ministra financija od 13. prosinca 1928. o osnivanju poreznih uprava¹² osnovano je pri Financijskoj Direkciji u Zagrebu 30 poreznih uprava, među kojima i "Poreska uprava u Zagrebu" za kotareve zagrebački, velikogorički, zelinski, dugoselski i samoborski, kao i "Poreska uprava Zagreb grad".

Zakonom o organizaciji financijske uprave u Kraljevini Jugoslaviji od 7. prosinca 1929, organizacija se donekle mijenja¹³, što je prikazano u Prilogu br. 3.

Ministarstvu financija su neposredno podređene Financijske direkcije. Njihova se područja podudaraju s područjima banovina, čije ime i nose. Počinju djelovati 1. siječnja 1930, kada su prestale s radom dosadašnje financijske direkcije (ravnateljstva). U Zagrebu je bilo sjedište Savske Financijske Direkcije.

Pod upravom III. Odsjeka za neposredne poreze pri Savskoj Financijskoj Direkciji, kao i ostalim direkcijama nalazile su se i porezne uprave, koje su vlast za izvršenje porezne, taksene i računovodstvene službe, a prema odredbama poreznih zakona naročito su nadležne:

I. U poreznom, taksenom i trošarinskom poslovanju:

1. obavljaju sve predradnje za razrez poreza i prikupljaju porezne prijave i podatke za razrez poreza i taksa;
2. razrezuju porez i prikupljaju državne prihode u smislu nadležnosti određene im ovim i drugim zakonima;
3. naplaćuju samoupravne, komorske i ostale prireze, ako je to pojedinim zakonima ili odredbama ministra financija propisano;
4. rješavaju u prvom stupnju o predmetima za koje su nadležne prema Zakonu o neposrednim porezima, taksama i državnoj trošarini;
5. razrezuju trošarinsku taksu i rješavaju sve trošarinskotaksene predmete;
6. izrađuju porezne račune i podnose ih financijskim direkcijama;
7. rješavaju o sporovima u egzekutivnom postupku;

---

¹² Narodne novine, br. 293, 27. prosinac 1928.

¹³ Financijalni vjesnik, Pos. izd., br. 1 od 28. veljače 1930.

8. obavljaju i druge poslove, koje im posebni propisi ili nadređene vlasti stavljaju u dužnost.

II. U računovodstvenom i blagajničkom poslovanju:

1. obavljaju sve isplate po državnom proračunu, a po nalogu financijske direkcije;
2. financijskoj direkciji podnose račune i dokumentirane obračune o prihodima i rashodima;
3. čuvaju od državnih nadležstava primljene depozite;
4. blagajnicima financijske direkcije šalju viškove novca prikupljenog preko iznosa potrebnog za tekuće rashode;
5. izvršavaju sva naređenja koja kao računovodstvena nadležstva primaju od financijske direkcije odnosno od Ministarstva financija.

Odlukom Ministarstva financija br. 86824/III od 7. studenog 1932.¹⁴ politički kotarevi Samobor, Sv. Ivan Zelina, Pisarovina i Velika Gorica odvajaju se u porezno-administrativnom pogledu od Poreske uprave Zagreb-srezovi i osnivaju samostalne porezne uprave i to: za kotar Samobor Poresku upravu sa sjedištem u Samoboru, za kotar Sv. Ivan Zelina Poresku upravu sa sjedištem u Sv. Ivanu Zelini, a za kotareve Pisarovina i Velika Gorica posebnu Poresku upravu sa sjedištem u Velikoj Gorici. Pod Poreskom upravom Zagreb-srezovi ostaju kotarevi Zagreb, Donja Stubica i Dugo Selo. Sve ove Porezne uprave započele su s radom 1. siječnja 1933.

Rješenjem Ministra financija br. 61711 od 12. srpnja 1933. i aktom Savske Financijske Direkcije u Zagrebu br. 3267/Pov.-1933. od 28. rujna 1933, ustanovljene su tri porezne uprave na teritoriju grada Zagreba i to:

1. Prva za I, V. i VI. porezni kotar grada Zagreba sa sjedištem u Klaićevoj ulici br. 16;
2. Druga za II, III, VII. i VIII. porezni kotar grada Zagreba sa sjedištem u Trenkovoju ulici br. 8;
3. Treća za IV, IX, X. i XI. porezni kotar grada Zagreba sa sjedištem u Vlaškoj ulici br. 86.

Granice teritorija ovih poreznih uprava odnosno poreznih kotareva bile su:

1. Prva poreska uprava (I, V. i VI. porezni kotar grada Zagreba):
  - a) kotar I. - južna je međa Ilica (parni brojevi) od potoka Črnomerca do Pejačevićevog trga; istočna strana Pantovčaka i Prekrižja do gradske međe;

---

¹⁴ Financijski vjesnik, br. 12/1932, 242/243.

b) kotar V. - sjeverna međa graniči s kotarom I. (neparni brojevi Ilice od potoka Črnomerca do Ljubljanske ulice), zatim s istočne strane od Ilice, Ljubljanske ulice (zapadna strana), prelaz Kolodvor-Sava na Magazinsku cestu, Magazinskom cestom do Nove ceste, Nova cesta (zapadna strana) kroz propust državne željeznice na Savsku cestu, zapadnom stranom Savske ceste do Savskog mosta;

c) kotar VI. - sjeverna međa graniči s I. i II. kotarom, a na zapadnoj strani s kotarom V., istočna strana ide od Ilice zapadnom stranom do Frankopanske ulice i Savske ceste do uključivo broja 132.

2. Druga poreska uprava (II, III, VII. i VIII. porezni kotar grada Zagreba):

a) kotar II. - zapadna međa graniči s kotarom I, južna ide od Ilice (parni brojevi), od Pejačevićevog trga do Jelačićevog trga, dalje zapadnom stranom Jelačićevog trga, ulicom Pavla Radića, Ilirskog trga, Jurjevske ulice, Cmroka, Prekrižja do gradske međe;

b) kotar III. - zapadna međa graniči s kotarom II, dalje od Jelačićevog trga (sjeverna strana od ulice Pavla Radića do Jurišičeve ulice), sjeverna strana Jurišičeve i Martičeve ulice, zapadna strana Klaoničke ceste do Vlačke ulice, južna strana Vlačke ulice do Vončinine ulice, Voćarska i Bijenička cesta, Grobna cesta uz Mirogoj, dalje Mirogojskom cestom preko Remetske ceste do gradske međe prema Remetama:

c) kotar VII. - sjeverna međa graniči s kotarom II, zapadna s kotarom VI, istočna međa prolazi od Jelačićevog trga zapadnom stranom Gajeve ulice do Glavnog kolodvora i sjevernom međom posjeda državnih željeznica u potezu Gajeva ulica i Savska cesta;

d) kotar VIII. - sjeverna međa graniči s kotarom III, zapadna s kotarom VII, istočna međa prolazi zapadnom stranom Draškovićeve i Vrhovčeve ulice; južnu među čini sjeverna međa posjeda državnih željeznica u potezu Vrhovčeve i Gajeve ulice;

3. Treća poreska uprava (IV, IX, X. i XI. porezni kotar grada Zagreba):

a) kotar IV. - zapadna međa graniči s kotarom III, dalje sjeverna strana Vlačke ulice (od Vončinine ulice) i Maksimirske ceste do gradske međe prema Sesvetama, gradskom međom na sjever do gradske međe prema Remetama na Remetskoj cesti (granice kotara III.);

b) kotar IX. - sjeverna međa graniči s III. i IV. kotarom, zapadna s kotarom VIII, istočna međa ide od Vlačke ulice zapadnom stranom Kvaternikovog trga i Sajmišne ceste do utoka u glavni odvodni kanal, južnu među čini sjeverna strana Branimirove ulice (od Vrhovčeve ulice) i Radničke ceste;

c) kotar X. - sjeverna međa graniči s kotarom IV, zapadna s kotarom IX, istočnu među čini međa gradske općine uz potok Štefanovec, od Maksimirske ceste prema jugu, jugozapadnu među čini potez glavnog odvodnog kanala od ušća potoka Lašćinščaka do regulirane rijeke Save;

d) kotar XI., zapadnu među čini međa V. i VI. kotara, sjevernu među čini južna međa VII, VIII. i IX. kotara, a istočnu među međa kotara X, južnu među čini regulirana rijeka Sava od kolnog mosta na Savskoj cesti do ušća glavnog odvodnog kanala u Žitnjak.

Sve su ove porezne uprave počele s radom 1. listopada 1933. i potpuno su samostalne u poslovima razreza i naplate javnih daća, a poslove depozita kupona, kao i veleprodaje taksenih vrednota i kino ulaznica za cijeli teritorij grada Zagreba obavljala je i dalje porezna uprava u Trenkovoju ulici br. 8 (Poreska uprava II).¹⁵

Ostale porezne uprave skupljaju neposredne poreze (zemljarina, kućarina, tečevina, rente, društveni i službenički) i posredne poreze (banski i dr.).

Donošenjem Uredbe o banovini Hrvatskoj od 26. kolovoza 1939.¹⁶ i Uredbe o ustrojstvu banske vlasti od 9. rujna 1939.¹⁷ došlo je do izvjesnih promjena u upravi. To se prije svega odnosilo na prenošenje nadležnosti organa državne vlasti na organe banske vlasti. Sada je u područje financija Banovina Hrvatska stekla financijsku samostalnost i to u pogledu prikupljanja svih neposrednih poreza (osim poreza na poslovni promet i vojnicu), svih taksa po zakonu o taksama u poslovima nadležnim Banovini, svih taksa po zakonu o sudskim taksama i trošarini na alkoholna pića, kao i svih samoupravnih prihoda i izvršenja rashoda predviđenih proračunom Banovine. Ban ima potpuno naredbodavno pravo u izvršenju proračuna.

Sada je vlast Banovine Hrvatske podijeljena na 11 odjela od kojih je posljednji Odjel za financijalne poslove. Naredbom bana od 11. prosinca 1939.¹⁸ određen je djelokrug i djelovanje Odjela za financijalne poslove, pa se on dijeli na 5 odsjeka:

- a) opći odsjek,
- b) odsjek za izradu proračuna,
- c) odsjek za banovinske prihode,
- d) odsjek za banovinske dugove i katastar,
- e) odsjek za financijalnu kontrolu samoupravnih tijela.

---

¹⁵ Financijalni vjesnik, br. 10/1933.

¹⁶ Službene novine, br. 194A iz 1939.

¹⁷ Narodne novine, br. 280, 1939.

¹⁸ Isto, br. 280, 1939.

Uredbom o Državnom financijskom inspektoratu od 23. travnja 1940. godine¹⁹ osnovan je u Zagrebu Državni financijski inspektorat, kao drugostupanjska financijska vlast za područje Banovine, a isti je neposredno podređen Ministarstvu financija. U njegovu nadležnost prešli su svi poslovi u predmetu državnih taksa i državne trošarine, koji su do 31. ožujka 1940. bili u nadležnosti financijskih direkcija. Inspektorat je obavljao inspekciju nad radom carinarnica i državnih organa pri poreznim upravama na teritoriju Banovine.

Nadležnosti i poslovanje referenata za državne prihode pri poreznim upravama, kao i referenata pri reklamacijskim odborima, određeni su Uredbom o odnosima i suradnji državnih i banskih službenika u poreznim upravama na području Banovine Hrvatske.

Od 1. siječnja 1941. u gradu Zagrebu djeluje pet poreznih uprava u koje ulaze sljedeći porezni kotarevi²⁰:

1. Poreska uprava I. za grad Zagreb s I, V. i VI. poreznim kotarom;
2. Poreska uprava II. za grad Zagreb sa VII. i VIII. poreznim kotarom;
3. Poreska uprava III. za grad Zagreb s IX, X. i XI. poreznim kotarom;
4. Poreska uprava IV. za grad Zagreb s II, III. i IV. kotarom;
5. Poreska uprava za srez Zagreb sa seoskim općinama u neposrednoj blizini grada.

Stvaranjem Nezavisne Države Hrvatske dolazi do korjenite reorganizacije javne uprave. Zakonskom odredbom o velikim župama od 10. lipnja 1941. osnivaju se velike župe, kao državne upravne oblasti na određenom državnom području.²¹ Posljedica ovoga je i Objava od 11. lipnja 1941. o početku poslovanja Velike župe Prigorje, Zagreb, koja je započela poslovati 21. lipnja 1941. godine.²² U njezin sastav ulazile su sljedeće kotarske oblasti: Donja Stubica, Dugo Selo, Kutina, Samobor, Sv. Ivan Zelina, Velika Gorica i Zagreb. Kotar Zagreb činile su pak sljedeće općine: Brdovec, Brezovica, Kustošija, Markuševac, Pušća, Remete, Sesvete, Stenjevec, Stupnik, Sv. Klara, Šestine, Vrapče i Zaprešić.

Zakonskom odredbom o državnoj vladi od 24. lipnja 1941, uz ostala ministarstva, osnovana je i Državna riznica.²³ Unutrašnje uređenje i djelokrug poslovanja Državne riznice vidljivi su iz članka 6 Zakonske odredbe od 9. kolovoza 1941. o

¹⁹ Isto, br. 98, 1940.

²⁰ Gradsko poglavarstvo Zagreb: Predsjedništvo, br. 2761/1941.

²¹ Zakoni, zakonske odredbe i naredbe, knj. II, Zagreb 1941, str. 149–181.

²² Narodne novine, br. 52, 1941.

²³ Zakoni, zakonske odredbe i naredbe, knj. II, 1941, str. 273.

podjeli ministarstva na odjele i o djelokrugu odjela.²⁴ Po ovoj, Državna se riznica dijelila na sljedeće odjele:

Opći odjel, koji je bio izravno pod nadležnošću ministra;

I. Odjel za državni proračun i računovodstvo;

II. Odjel za državne prihode;

III. Odjel za državni monopol;

IV. Odjel za državnu imovinu, navjeru i dugove.

Osim toga, unutar Državne riznice djeluju i državna zastupništva.

U Odjel za državne prihode spadaju svi poslovi što se odnose na odmjeru, ubiranje i nadzor državnih izravnih i neizravnih poreza i državnih pristojbi, zatim carine (osim carinske politike), vođenje popisa zemljišta (katastar) i katastralne očevidnosti te financijalna straža.

Unutar Državne riznice osnovana su i državna ravnateljstva odnosno riznička upraviteljstva (financijalna ravnateljstva), unutar kojih djeluju i porezni uredi. Za područje Rizničkog upraviteljstva u Zagrebu 11 je poreznih ureda (okružnica br. 6528/I 1941. – urudžbeni zapisnik Porezne uprave II-pov. 415 od 16. srpnja 1941).

Iz zakonske odredbe o promjeni prostorne nadležnosti rizničkih upraviteljstava (financijalnih ravnateljstava) od 11. rujna 1941. vidljivo je da je na području NDH bilo pet rizničkih upraviteljstava, od kojih jedno u Zagrebu. U njegovu prostornu nadležnost ulazilo je područje velikih župa Zagorje, Prigorje, Gora, Bilogora, Pokuplje, Modruš, Vinodol i Podgorje, Gacka i Lika te grad Zagreb.²⁵

Zakonskom odredbom o promjeni ove zakonske odredbe (br. CCXCV-1367. Z.p. – 1941) mijenja se prostorna nadležnost rizničkih upraviteljstava, pa je iz čl. 1 vidljivo, da u nadležnost Rizničkog upraviteljstva Zagreb ulaze područja velikih župa Bilogora, Gora-Prigorje, Lika-Gacka, Modruš, Pokuplje, Vinodol-Podgorje, Zagorje, kao i grad Zagreb.²⁶

Kako nije donesena nikakva nova odredba kojom bi se uredilo upravljanje, ustrojstvo i djelokrug poslovanja rizničkih upraviteljstava, ostali su na snazi propisi koji su vrijedili u vrijeme Banovine Hrvatske.

Okružnicom Državne riznice br. 431-3-1942. od 7. siječnja 1942. grad Zagreb je opet jedna porezna općina, a dioba na porezne kotareve odnosno više poreznih ureda, provedena je zbog olakšavanja porezno-upravnog poslovanja. Sve poreske uprave promijenile su naziv i to:

²⁴ Isto, knj. IV, str. 145.

²⁵ Isto, br. VI, str. 23.

²⁶ *Financijski vjesnik*, br. 8, 31. kolovoza 1944, str. 333; *Narodne novine*, br. 196.

Poreska uprava I.	postaje	POREZNI URED I.
Poreska uprava II.	postaje	POREZNI URED II.
Poreska uprava III.	postaje	POREZNI URED III.
Poreska uprava IV.	postaje	POREZNI URED IV.
Poreska uprava za srez Zagreb	postaje	POREZNI URED KOTAR ZAGREB

Donošenjem zakonske odredbe o državnoj vladi NDH od 9. listopada 1942. prestala je vrijediti zakonska odredba od 24. lipnja 1941. Među osam ostalih ministarstava, po ovoj zakonskoj odredbi postoji i Ministarstvo Državne riznice.²⁷

Unutrašnje uređenje i poslovanje ovog Ministarstva propisano je Naredbom ministra Državne riznice od 17. kolovoza 1943. godine.²⁸ Po istoj Naredbi ovo Ministarstvo ima pet odjela. (Prilog br. 4)

Naredbom Ministarstva Državne riznice od 3. studenoga 1943, br. 16115-1943. ukida se porezni ured u Velikoj Gorici, a sve njegove poslove preuzima Porezni ured kotara Zagreb.²⁹

Ovakva podjela ostaje nepromijenjena do kraja rata, kada prestaje rad ove uprave, kako u upravnom tako i u administrativnom i poreznom poslovanju.

Stupanjem na snagu Zakona o neposrednim porezima (1. siječnja 1946), prestali su vrijediti svi raniji propisi kojima je u cijelosti bila regulirana porezna služba, kako u Hrvatskoj tako i u gradu Zagrebu.

Literatura:

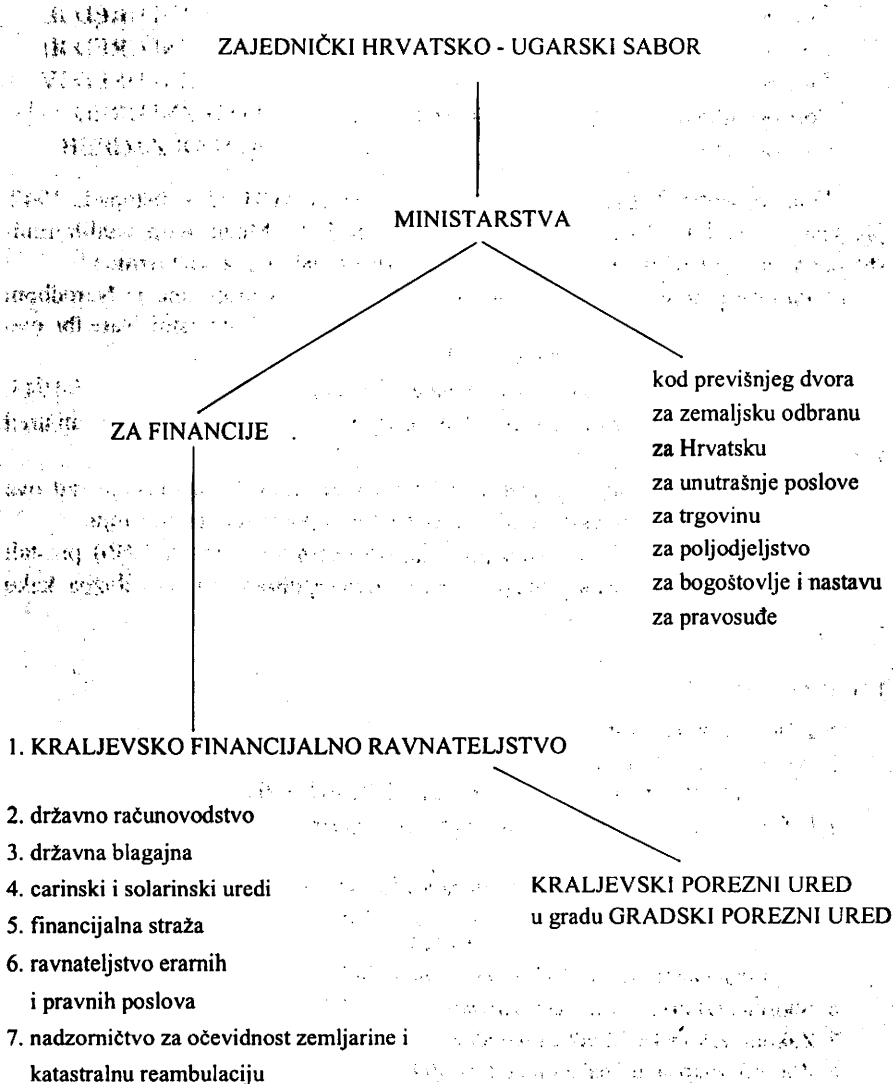
1. I. Beuc. Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj 1526-1945, Zagreb 1969.
2. M. Smrekar. Priručnik za političku upravnu službu u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, knj. I, Zagreb 1899. i knj. II, Zagreb 1900.
3. I. Žigrović-Pretočki. Upravno pravo Kraljevina Hrvatske i Slavonije s obzirom na ustav, Zagreb 1911.
4. S. Radić. Današnja financijalna znanost, Zagreb 1908.
5. Periodika: Službene novine, Zagreb 1919-1945;
Narodne novine, Zagreb 1919-1945;
Financijski vjesnik 1930-1937, 1941-1945.
6. Sbornici (zbornici) zakona i naredaba 1869-1945.
7. Zakoni, zakonske odredbe i naredbe 1941-1945.
8. Zbornik zakona, uredaba i naredaba 1945.

²⁷ Zbornik zakona, zakonskih naredaba i odredbi, 1942, knj. XXIV, str. 167, 188.

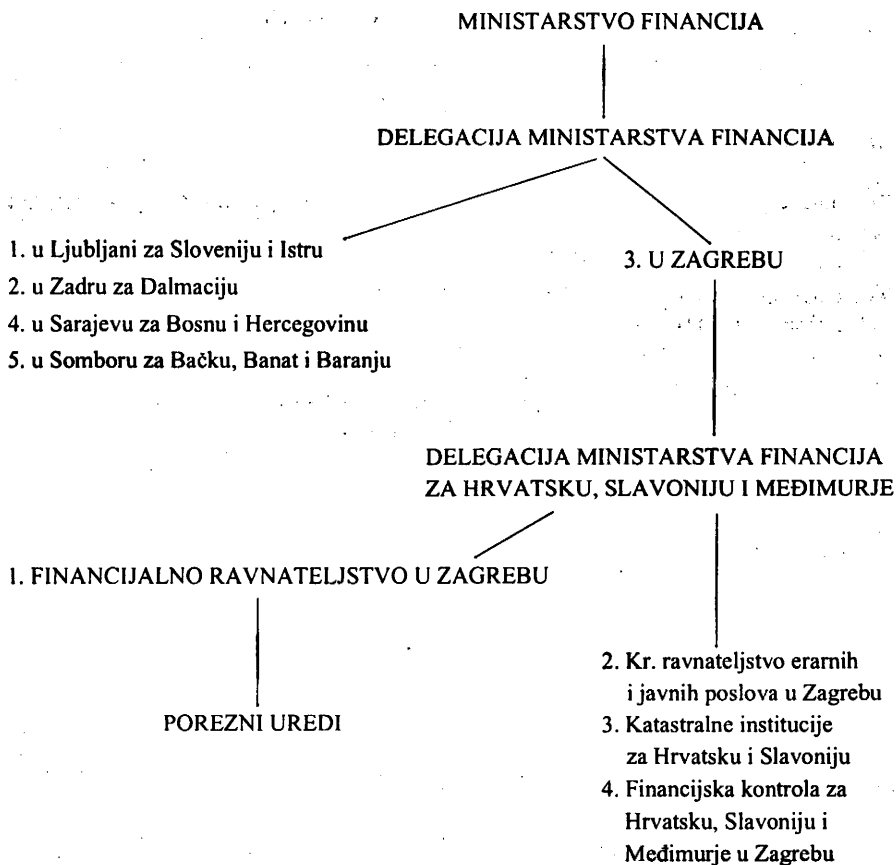
²⁸ Isto, 1943, knj. XXXVIII, str. 4.

²⁹ *Financijski vjesnik*, 1943, str. 653; *Narodne novine*, br. 267, 22. studenog 1943.

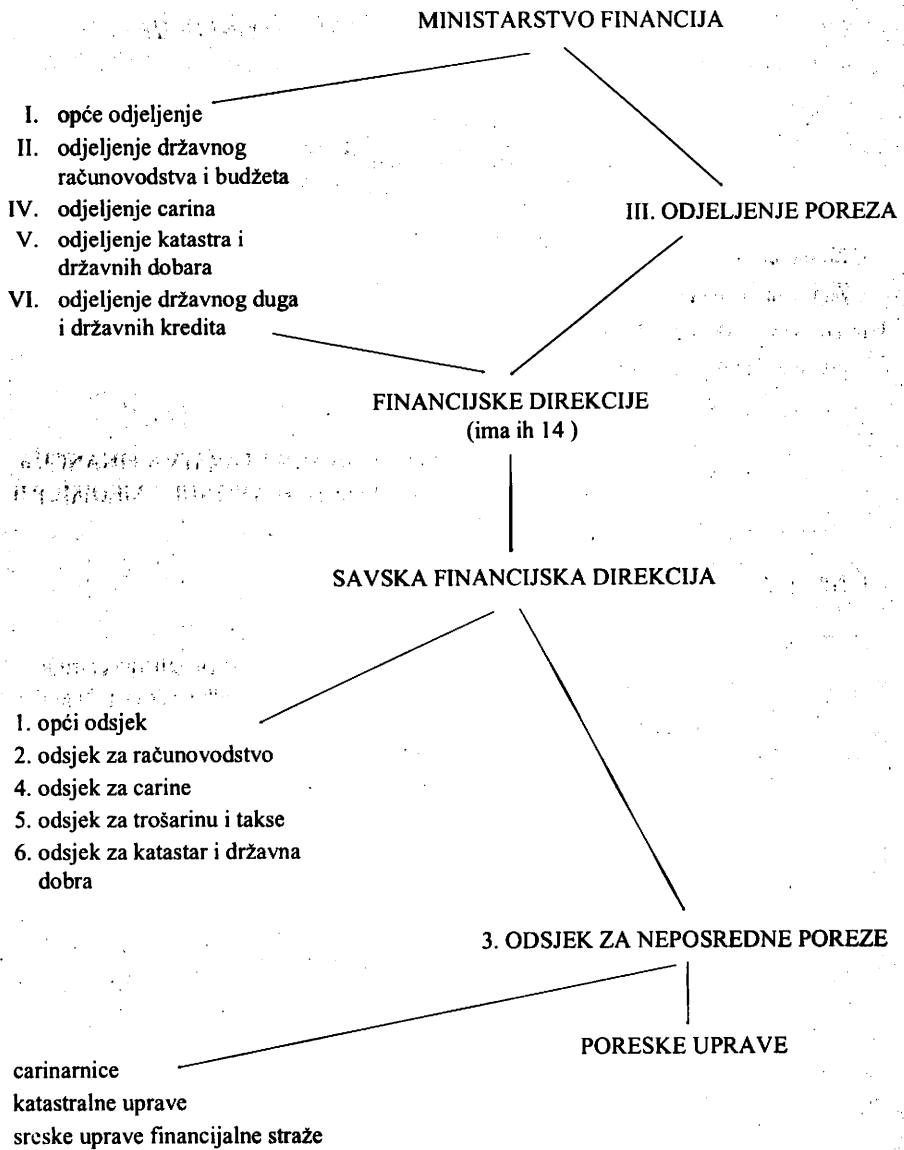
Prilog br. 1

Prilog br. 2

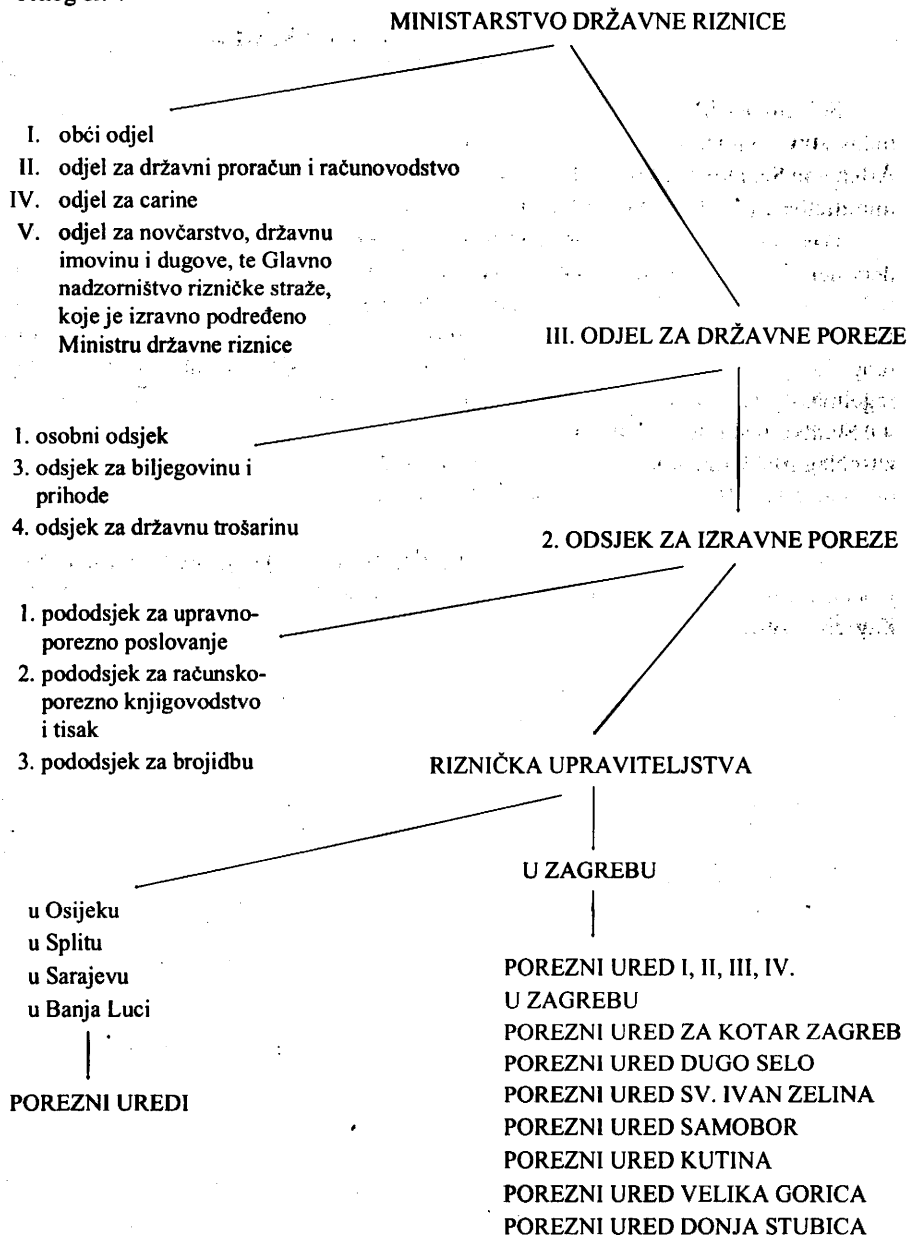

Prilog br. 3.

Prilog br. 4

Zusammenfassung

**STEUERDIENST IN DER STADT ZAGREB
VOM 1850 BIS 1945**

Seit immer haben die Steuern die Grund- und Hauptquelle des Staatseinkommens sowie anderer niedrigerer Verwaltungsbehörden dargestellt. Es gibt einige Arten von Steuern. Gewöhnlich werden sie in zwei Grundgruppen eingeteilt, das sind unmittelbare (direkte) und mittelbare (indirekte) Steuern.

Das Ziel dieser Arbeit war, die Steuern, den Steuerdienst allgemein und besonders den der Stadt Zagreb kennenzulernen und etwas mehr darüber zu sagen. Der Schwerpunkt liegt dabei auf der bedeutendsten Steuergruppe, d. h. den direkten Steuern. Der Grund liegt darin, dass davon sowie der Staat als auch die Stadtverwaltung den grössten Geldnutzen hatten. Das ist zugleich der Grund, dass diese am regelmässigsten auferlegt, eingezogen und aufgezeichnet worden sind. Daneben hat die Stadtverwaltung auch ihre besondere Abgaben auferlegt, den sogenannten Steuerzuschlag (die Umlage), was eigentlich nichts anderes als "Steuer auf Steuer" bedeutet hat. Diese Höhe war unterschiedlich und hing von den Bedürfnissen der Stadt, in diesem Fall der Stadt Zagreb, ab.

Der Artikel befasste sich nicht eingehend mit der Erwägung des Steuerdienstes, jedoch wurde seine Auswirkung sowie seine Bedeutung für die Wirtschaft der Stadt Zagreb bezeichnet.